

Sygn. akt V CSK 315/13

POSTANOWIENIE

Dnia 16 kwietnia 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

SSA Katarzyna Polańska-Farion

w sprawie z wniosku K. K.
przy uczestnictwie T. K.
o podział majątku dorobkowego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 16 kwietnia 2014 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w K.
z dnia 14 lutego 2013 r.,

**odrzuca skargę kasacyjną w części dotyczącej
rozstrzygnięć zawartych w pkt I ppkt 1 i 4 zaskarżonego
postanowienia, a w pozostałym zakresie postanowienie
to uchyla i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu
w K. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy postanowieniem zaskarżonym skargą kasacyjną zmienił postanowienie Sądu Rejonowego w B. z dnia 25 października 2012 r. w ten sposób, że uchylił pkt 2 ppkt a) oraz pkt 4 ppkt b) tego orzeczenia, w których ustalono, że w skład majątku objętego wspólnością ustawową małżeńską K. K. i T. K. wchodzi własnościowe spółdzielcze prawo do lokalu mieszkalnego położonego w S. przy ul. S. [...] o wartości 158.000,00 zł i przyznano to prawo uczestnicze postępowania. Ponadto Sąd drugiej instancji dodał punkt 2¹ w którym ustalił, że z majątku dorobkowego wnioskodawcy i uczestniczki został poczyniony nakład na majątek odrębny uczestniczki o wartości 14.899,40 zł oraz zmienił pkt 3 zaskarżonego postanowienia w ten sposób, że ustalił, iż uczestniczka postępowania poczyniła ze swojego majątku odrębnego nakład na majątek dorobkowy o wartości 6.241,- zł.

Sąd Rejonowy ustalił, że strony pozostawały w związku małżeńskim od 30 marca 1975 r. do 14 grudnia 1978 r. i w tym czasie łączyła ich małżeńska wspólność ustawowa. W skład majątku wspólnego byłych małżonków wchodzi własnościowe spółdzielcze prawo do lokalu mieszkalnego położonego w S. przy ul. S. o wartości 158.000,00 zł, prawo własności nieruchomości położonej w Wojkowicach składającej się z trzech działek gruntowych o łącznej wartości 30 500,00 zł oraz udział wynoszący 1/2 część w prawie własności nieruchomości zabudowanej położonej w W. przy ul. D. o wartości 133 500,00 zł. Uczestniczka dokonała nakładów z majątku odrębnego na prawo do lokalu mieszkalnego przy ul. S. w kwocie 137.460,00 zł, odpowiadającej 87% jego wartości rynkowej. Przed zawarciem związku małżeńskiego przysługiwało jej lokatorskie spółdzielcze prawo do lokalu mieszkalnego w S., przy ul. Sz. W czasie trwania małżeństwa - za zgodą spółdzielni - została dokonana zamiana tego lokalu na lokal mieszkalny w S. przy ul. S., również na prawach spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu. Wkład mieszkaniowy został pokryty częściowo (w 87%) z majątku odrębnego uczestniczki przez przepisanie wkładu na mieszkanie przy ul. Sz. w wysokości 33.810,30 zł; pozostała część została uzupełniona z majątku wspólnego stron. W chwili ustania wspólności majątkowej istniało lokatorskie spółdzielcze prawo do lokalu, które

później uczestniczka, bez zgody wnioskodawcy, przekształciła w spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu. Skoro do tego przekształcenia doszło bez zgody wnioskodawcy, to nabyte tą drogą spółdzielcze prawo do lokalu weszło do majątku wspólnego stron w miejsce prawa lokatorskiego.

Sąd Okręgowy dokonał odmiennych ustaleń faktycznych przyjmując, że skoro lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego przy ul. Sz. przydzielono decyzją z dnia 17 grudnia 1975 r. małżonkom T. i K. K., to w chwili rozwiązania małżeństwa stron przez rozwód przysługiwało ono obojgu małżonkom i wchodziło w skład majątku dorobkowego. Przyjął również, że uczestniczka zgromadziła na książeczce mieszkaniowej prowadzonej przez Bank PKO wkład w kwocie 11.400,00 zł, zaś wkład wymagany do uzyskania przydziału mieszkania przy ul. Sz. wynosił 33.818,30 zł. Wkład mieszkaniowy wniesiony przy przydziale lokalu mieszkalnego przy ul. Sz. został w całości zaliczony na wkład wymagany przy przydziale lokalu przy ul. S., wynoszący 38.624,00 zł, wobec czego nakład uczestniczki z majątku odrębnego na majątek wspólny stanowił 29,52 % wymaganego wkładu, zaś pozostała kwota 27.224,00 zł, stanowiąca 70,48% wkładu pochodziła z majątku wspólnego stron. Sąd Okręgowy wskazał, że uczestniczka w 1989 roku bez zgody wnioskodawcy przekształciła spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego przy ul. S. w spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu. Wkład budowlany został określony na kwotę 2.414.100,00 zł przed denominacją. Na poczet tego wkładu zaliczono uiszczony wkład na lokatorskie prawo w kwocie 38.624,00 zł, urealnijac jego wartość poprzez zastosowanie mnożników 3,8 i 2,2, co dało kwotę 322.900,00 zł, z tego urealniony do cen z 1989r. nakład z majątku osobistego uczestniczki wyniósł 95.304,- zł (stanowiący 3,95% wartości wkładu), a część stanowiąca majątek dorobkowy stron to wartość 227.579,64 zł (stanowiąca 9,43% wartości wkładu). W konsekwencji, Sąd Okręgowy, odnosząc te proporcje do aktualnej wartości rynkowej spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego przy ul. S., wynoszącej 158.000,00 zł, przyjął, że nakład z majątku wspólnego na majątek odrębny uczestniczki wyniósł 14.899,40 zł, zaś nakład z majątku odrębnego uczestniczki na majątek dorobkowy stanowił kwotę 6.241,00 zł. Pozostała zaś kwota 136.859,60 zł pochodziła z majątku odrębnego uczestniczki, którą poniosła ona po ustaniu

małżeństwa w związku z przekształceniem lokatorskiego prawa do lokalu w spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu. Przedmiotowy lokal stanowi obecnie własność osób trzecich, a więc nie ma prawnej możliwości, przyznania go na własność którejkolwiek ze stron; pozostaje tylko możliwość rozliczenie nakładów – surogatu lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego.

W skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach kasacyjnych, wnioskodawca, w ramach podstawy określonej w art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c., zarzucił naruszenie:

- art. 31 k.r.o. w brzmieniu sprzed zmiany wprowadzonej ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, polegające na niewłaściwym jego zastosowaniu poprzez przyjęcie, że w skład majątku wspólnego stron nie wchodzi równowartość spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu, a jedynie przyjęcie, że z majątku wspólnego został dokonany nakład na majątek osobisty uczestniczki a uczestniczka poczyniła ze swojego majątku osobistego nakład na majątek wspólny;
- art. 1036 k.c. w zw. z art. 46 k.r.o. poprzez jego niezastosowanie;
- art. 11 ust.2¹ i 2² ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych poprzez jego niezastosowanie;
- art. 32 § 2 pkt 2 k.r.o. w brzmieniu sprzed zmiany wprowadzonej ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw poprzez jego błędne zastosowanie polegające na przyjęciu, że kwota 11.400,00 zł przekazana na wkład mieszkaniowy spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego przy ul. Sz. stanowi majątek osobisty uczestniczki, podczas gdy zgodnie z brzmieniem powołanego przepisu dochody z majątku osobistego stanowią majątek wspólny, a na wskazana kwotę składał się zgromadzony na książeczce mieszkaniowej kapitał oraz odsetki, zaś postępowanie dowodowe nie wykazało wysokości poszczególnych składników wskazanej kwoty.

W ramach podstawy kasacyjnej naruszenia przepisów postępowania wnioskodawca zarzucił naruszenie art. 684 k.p.c. w związku z art. 567 § 3 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie i pominięcie w składzie majątku wspólnego wartości spółdzielczego prawa do lokalu mieszkalnego.

Powołując się na tak ujęte podstawy kasacyjne, wnioskodawca wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu ewentualnie o uchylenie tego orzeczenia i wydanie rozstrzygnięcia merytorycznego dokonującego podziału dorobku z uwzględnieniem kwoty 157.989,93 zł jako składnika majątku wspólnego stanowiącego surogat lokatorskiego spółdzielczego prawa do lokalu mieszkalnego położonego w Sosnowcu przy ulicy S. 81.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw, z urzędu natomiast bierze pod rozwagę jedynie nieważność postępowania, co oznacza związanie przytoczonymi w skardze kasacyjnej jej podstawami, ogólnie określonymi w art. 398³ § 1 k.p.c. Podstawy te determinują kierunek postępowania Sądu Najwyższego. Wprawdzie wnioskodawca wskazał, że zaskarża postanowienie Sądu Okręgowego w całości, jednak nie sformułował żadnych zarzutów skierowanych przeciwko rozstrzygnięciom zawartym w pkt I ppkt 1 i 4 postanowienia. Jest to o tyle jest zrozumiałe, że wskazane rozstrzygnięcia w pełni uwzględniają stanowisko wnioskodawcy. W tym zatem zakresie skarga podlegała odrzuceniu (art. 398⁶ § 3 w związku z art. 398⁴ § 1 pkt 2 k.p.c.).

Przechodząc do zarzutów podlegających ocenie merytorycznej, należy przypomnieć, że miarodajny dla określenia składu majątku wspólnego małżonków jest z jednej strony stan prawny obowiązujący w dacie nabycia określonej rzeczy lub prawa przez małżonków wspólnie lub każdego z nich osobno w czasie trwania ustroju wspólności ustawowej, z drugiej zaś - stan prawny obowiązujący w dniu ustania wspólności ustawowej. Wnioskodawca i uczestniczka pozostawali w związku małżeńskim i ustroju wspólności ustawowej od dnia 30 marca 1975 r. do dnia 14 grudnia 1978 r., tj. do uprawomocnienia się wyroku orzekającego

o rozwiązaniu małżeństwa stron przez rozwód. Oznacza to, że ocena, czy w skład ich majątku wspólnego weszło prawo będące przedmiotem sporu powinna zostać przeprowadzona według stanu prawnego obowiązującego w chwili jego przyznania, tj. w dniu 17 grudnia 1975 r. oraz w chwili ustania wspólności ustawowej, tj. w dniu 14 grudnia 1978 r. W związku z powyższym w przedmiotowej sprawie mają zastosowanie przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w brzmieniu obowiązującym we wskazanym przedziale czasowym oraz - w odniesieniu do spółdzielczego prawa do lokalu przepisy ustawy z dnia 17 lutego 1961 r. o spółdzielniach i ich związkach (Dz. U. Nr 12, poz. 61 ze zm., dalej: „u.s.i.z”). Ustawa ta utraciła moc z dniem 1 stycznia 1983 r. z dniem wejścia w życie ustawy z dnia 17 września 1982 r.- Prawo spółdzielcze (Dz. U. Nr 30, poz. 210 ze zm.; dalej: „pr. spółdz.”). Ta ostatnia regulacja - według art. 272 - nie miała zastosowania do roszczeń powstałych między członkiem a spółdzielnią przed dniem jej wejścia w życie.

Zgodnie z art. 46 k.r.o. i art. 567 § 3 k.p.c., od chwili ustania wspólności ustawowej małżeńskiej do majątku, który był nią objęty, stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu cywilnego o wspólności majątku spadkowego i o dziale spadku, a do postępowania o podział majątku wspólnego - odpowiednio przepisy kodeksu postępowania cywilnego o dziale spadku. Stosownie zaś do art. 684 k.p.c., który ma odpowiednie zastosowanie - przez odesłanie zawarte w art. 567 § 3 k.p.c. - do postępowania o podział majątku, skład i wartość majątku podlegającego podziałowi ustala sąd z urzędu. Chwilą właściwą dla określenia wartości wspólnego majątku byłych małżonków jest – według art. 316 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. - chwila dokonywania podziału tego majątku, tj. chwila zamknięcia rozprawy, (zob. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 20 stycznia 1974 r., III CRN 384/73, nie publ., z dnia 18 października 2002 r., V CZ 129/02, nie publ. i z dnia 17 października 1997 r., III CKU 47/97, OSNC 1998, nr 3, poz. 48).

Niewątpliwie ma rację skarżący podnosząc, że obowiązkiem Sądów pierwszej i drugiej instancji było ustalenie składników majątku wspólnego wnioskodawcy i uczestniczki postępowania. Sąd drugiej instancji w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia wprawdzie lakonicznie stwierdził, że w skład ich majątku wspólnego wchodzi surogat spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu

mieszkalnego, jednak prawa tego nie uwzględnił w orzeczeniu określającym majątek podlegający podziałowi. Nie ustalił również jego wartości, błędnie przyjmując, że prawo to wyczerpują nakłady poczynione przez uczestniczkę z jej majątku odrębnego (osobistego) na majątek wspólny stron i z majątku wspólnego na majątek odrębny (osobisty) uczestniczki. Należy zatem zauważyć, że czym innym jest ustalenie, że określony przedmiot lub jego wartość (surogat) stanowi majątek dorobkowy stron, a czym innym jest dokonanie rozliczenia nakładów stosownie do dyspozycji art. 45 k.r.o.

Sąd Okręgowy ustalając wartość tych nakładów dokonał szczegółowych rozliczeń obejmujących między innymi waloryzację wkładu budowlanego uiszczanego przy przydziale wchodzącego w skład majątku wspólnego spółdzielczego prawa do lokalu. Nie wskazał jednak, na podstawie jakich ustaleń faktycznych dokonał tych rozliczeń. Nie przytoczył również podstawy prawnej miarodajnej dla oceny charakteru spółdzielczego prawa do lokalu, będącego przedmiotem postępowania. Wskazane wadliwości zaskarżonego postanowienia uniemożliwiają kontrolę prawidłowości tej oceny. Z tego też względu skardze kasacyjnej nie można odmówić słuszności.

Nie można jednak podzielić zarzutu skarżącego wskazującego na naruszenie przez Sąd Okręgowy art. 11 ust. 2¹ i 2² ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r., poz. 1222 ze zm.), gdyż ustawa ta weszła w życie po ustaniu wspólności ustawowej pomiędzy wnioskodawcą i uczestniczką postępowania.

Obowiązująca w chwili ustania tej wspólności ustawa o spółdzielniach i ich związkach regulowała w art. 144 – 146 prawo do spółdzielczych lokali przysługujące członkom spółdzielni mieszkaniowej (odpowiadające swoją treścią lokatorskiemu prawu do lokalu), natomiast w art. 147 – 152 – majątkowe prawa członków spółdzielni budowlano – mieszkaniowej, w tym spółdzielcze prawo do lokalu (odpowiadające treścią własnościowemu prawu do lokalu). Według zaś art. 144 § 4 tej ustawy, w razie wygaśnięcia spółdzielczego prawa do lokalu, spółdzielnia zwraca wkład mieszkaniowy byłemu członkowi lub jego spadkobiercom

według zasad ustalonych w statucie; roszczenie o zwrot wkładu jest zbywalne i podlega egzekucji.

Poszukując właściwej metody do ustalenia wartości tego prawa należy odwołać się do orzecznictwa podejmującego tę kwestie na gruncie ówczesnie obowiązującego prawa, w tym do uchwały pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 1974 r., III CZP 1/74 (OSNCP 1975, nr 3, poz. 37) zawierającej wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w zakresie stosowania przepisów o podziale majątku wspólnego małżonków w wypadku, gdy w skład tego majątku wchodzi spółdzielcze prawo do lokalu. Wprawdzie wytyczne te utraciły swoją formalną moc wiążącą, jednak zawarte w nich wskazania w dalszym ciągu pozostają przydatne do określenia wartości spółdzielczego prawa do lokalu. Trzeba zauważyć, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego ugruntował się pogląd, zgodnie z którym w toku postępowania o podział majątku wspólnego równowartość lokatorskiego prawa do lokalu wyznacza suma pieniężna odpowiadająca wkładowi mieszkaniowemu, który w chwili podziału obowiązany byłby wnieść członek spółdzielni ubiegający się o przydział nowo wybudowanego lokalu mieszkalnego, tej samej wielkości i o zbliżonym wyposażeniu (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 25 października 1983 r., III CZP 50/83, OSNCP 1984, nr 5, poz. 2). Trudno zresztą byłoby przyjąć inne stanowisko z uwagi na treść art. 218 § 4 zdanie drugie pr. spółdz. Ta reguła ustalenia równowartości lokatorskiego prawa do lokalu ma zastosowanie zarówno wówczas, gdy pierwotny wkład mieszkaniowy (tj. z daty przydziału tego prawa) pochodzi w całości z majątku odrębnego małżonka (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 1986 r. III CZP 71/85, OSNCP 1986, nr 12, poz. 196), jak i - w zasadzie - wtedy, gdy chodzi o podział majątku wspólnego, w skład którego wchodzi ekspektatywa uzyskania lokatorskiego prawa do lokalu w spółdzielni mieszkaniowej (por. uchwała z 21 października 1986 r. III CZP 76/86, OSNCP 1987, nr 11, poz. 169).

Natomiast w uchwale z dnia 5 października 1990 r., III CZP 55/90 (OSNC 1991, nr 4, poz. 48) Sąd Najwyższy wskazał, że wartość nakładu z majątku odrębnego jednego z małżonków na ich majątek wspólny, polegającego na wpłacie dokonanej przez tego małżonka na wkład mieszkaniowy związany ze spółdzielczym prawem do lokalu, odpowiada w chwili podziału tego majątku takiej części wartości

spółdzielczego prawa do lokalu, jaką część stanowiła ta wpłata w stosunku do całego wkładu mieszkaniowego wpłaconego przez małżonków, od zgromadzenia którego uzależniony był przydział mieszkania. Sąd Najwyższy uznał, że nakład, który w chwili oczekiwania na przydział mieszkania spółdzielczego uczyniony był jako wpłata na wkład mieszkaniowy, z chwilą przydziału mieszkania staje się w istocie nakładem na spółdzielcze prawo do lokalu. Mieści się on w wartości tego prawa jako jej część. Przydział mieszkania wiąże się ze zgromadzeniem wkładu mieszkaniowego w określonej wysokości i w chwili przydziału wkład ten praktycznie odpowiada wartości prawa do przydzielonego lokalu, ale w chwili podziału majątku wspólnego wartość tego prawa jest inna, z reguły znacznie wyższa niż wartość uprzednio zgromadzonego wkładu mieszkaniowego. Roszczenie o zwrot nakładu jest roszczeniem o zwrot jego wartości. Chodzi tu o wartość nie w chwili dokonywania nakładu, ale w chwili orzekania o zwrocie nakładu. Pogląd, według którego w chwili podziału majątku wspólnego małżonkowi, który poczynił ze swego majątku odrębnego nakład na majątek wspólny w postaci wpłaty na wkład mieszkaniowy, przysługuje zwrot tego nakładu według jego sumy nominalnej, nie uwzględnia powyższych okoliczności. Wzięcie ich pod uwagę prowadzi zaś do stwierdzenia, że wartość nakładu z majątku odrębnego jednego z małżonków na ich majątek wspólny, polegającego na wpłacie dokonanej przez jednego z małżonków na wkład mieszkaniowy związany ze spółdzielczym prawem do lokalu, odpowiada w chwili podziału tego majątku takiej części wartości spółdzielczego prawa do lokalu, jaką część stanowiła ta wpłata w stosunku do całego wkładu mieszkaniowego wpłaconego przez małżonków, od zgromadzenia którego uzależniony był przydział mieszkania. Sąd Najwyższy podkreślił, że takie stanowisko odpowiada zasadom współżycia społecznego. Zwrot nakładu tylko w wysokości jego sumy nominalnej prowadziłby bowiem do rażącego pokrzywdzenia tego z małżonków, który dokonał nakładu, i uzyskania niczym nieuzasadnionej korzyści przez drugiego z małżonków. Każdy z małżonków wnoszący ze swego majątku odrębnego część wkładu mieszkaniowego, od zgromadzenia którego uzależniony był przydział mieszkania, otrzymałby mianowicie - jako zwrot nakładu - tylko oznaczoną część sumy stanowiącej w chwili podziału majątku wspólnego równowartość lokatorskiego prawa do lokalu. Takiemu

stanowisku nie sprzeciwia się zasada nominalizmu (art. 358¹ § 1 k.c.). Przedmiotem roszczenia o zwrot nakładu jest wartość tego nakładu w chwili jego zwrotu. Jeżeli nakład był poczyniony w postaci wpłaty pieniężnej, roszczenie o jego zwrot nie obejmuje wpłaconej sumy pieniędzy, ale tę wartość - wyrażoną w określonej sumie pieniędzy - która na skutek tego nakładu powstała. Za takim rozstrzygnięciem przemawiają także wyrażone przyjmowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego zasady rozliczania nakładów poczynionych z majątku odrębnego jednego z małżonków na ich majątek wspólny albo odwrotnie, gdy nakłady te poczynione zostały w związku z budową domu lub nabyciem lokalu, a między chwilą budowy lub nabycia i chwilą orzekania o zwrocie nakładów zmieniła się wartość domu lub lokalu zob. (uchwały z dnia 16 grudnia 1980 r., III CZP 46/80, OSNCP 1981, nr 11, poz. 206 i z dnia 12 kwietnia 1989 r., III CZP 31/89, nie publ. oraz postanowienie z dnia 26 stycznia 1988 r., III CRN 475/87, OSNCP 1990, nr 4 - 5, poz. 64).

W odniesieniu do rozliczenia nakładów trafnie zarzucił skarżący, naruszenie przez Sąd Okręgowy - przy ustalania wartości nakładu poczynionego z majątku odrębnego (osobistego) uczestniczki na majątek wspólny stron - art. 32 § 2 pkt 2 k.r.o. W myśl tego przepisu dochody z majątku wspólnego, jak również z odrębnego majątku każdego z małżonków stanowią dorobek małżonków. Skoro sąd z urzędu ustala wartość i skład majątku dorobkowego obowiązkiem Sądu Okręgowego było wyszczególnienie, czy przyjęta do rozliczeń kwota 11.400,00 zł zgromadzona na książeczkę mieszkaniowej uczestniczki prowadzonej przez Bank PKO przekazana na wkład mieszkaniowy związany ze spółdzielczym lokatorskim prawem do lokalu mieszkalnego stanowiła w całości majątek osobisty uczestniczki, czy też obejmowała również odsetki naliczone już po powstaniu wspólności majątkowej.

Chybiony okazał się natomiast zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy przepisów art. 1036 k.c. w związku z art. 46 k.r.o. Formułując ten zarzut skarżący błędnie wywodził, że dla przyjęcia, iż w skład majątku wspólnego stron wchodzi równowartość lokatorskiego spółdzielczego prawa do lokalu konieczne jest stwierdzenie bezskuteczności zbycia udziału w tym prawie przez uczestniczkę bez zgody wnioskodawcy.

W doktrynie i orzecznictwie jednolite i utrwalone jest stanowisko, że do majątku wspólnego po ustaniu wspólności ustawowej ma odpowiednie zastosowanie także art. 1036 k.c. stanowiący, że rozporządzenie przez spadkobiercę udziałem w przedmiocie należącym do spadku wymaga zgody pozostałych spadkobierców, a w braku zgody któregośkolwiek z nich rozporządzenie jest bezskuteczne o tyle, o ile naruszałoby uprawnienia przysługujące temu spadkobiercy na podstawie przepisów o dziale spadku. Stosując odpowiednio powyższy przepis do majątku wspólnego po ustaniu wspólności ustawowej przyjmuje się, że jedynie rozporządzenie całym udziałem byłego małżonka w majątku wspólnym nie wymaga zgody drugiego byłego małżonka (art. 198 k.c.), natomiast rozporządzenie udziałem w przedmiocie należącym do majątku wspólnego wymaga zgody byłego współmałżonka, a przy jej braku jest wobec niego bezskuteczne, jeżeli naruszałoby uprawnienia przysługujące temu współmałżonkowi na podstawie przepisów o podziale majątku wspólnego (zob. m.in. uchwały Sądu Najwyższego: z dnia 15 października 1962 r. I CO 22/62, OSNC z 1964 r., nr 1, poz. 2 i z dnia 28 lipca 1993 r. III CZP 95/93, OSNC z 1994 r., nr 2, poz. 30 oraz orzeczenia z dnia 16 marca 1994 r. II CRN 31/94, z dnia 8 października 1997 r. II CKN 357/97 i z dnia 7 listopada 1999 r. IV CKN 523/98 - nie publ.). Jednakże powołane przepisy kreują samodzielne roszczenie, które zgłoszone w postępowaniu działowym wymaga odrębnego rozstrzygnięcia, a jego skutkiem jest względna bezskuteczność, podmiotowo ograniczona tylko do współmałżonka, który nie wyraził zgody i tylko o tyle, o ile rozporządzenie naruszałoby uprawnienia przysługujące temu byłemu małżonkowi na podstawie materialnoprawnych przepisów o podziale majątku wspólnego (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 1963 r., III CO 21/63, OSNCP 1964, nr 12, poz. 245 oraz uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 6 września 1996 r., III CZP 97/96, OSNC 1996, nr 12, poz. 158). Przepis art. 1036 zdanie drugie k.c. w związku z art. 46 d. k.r.o., określający skutki czynności rozporządzającej udziałem w przedmiocie należącym do majątku wspólnego przed jego podziałem, pozwala na dokonanie podziału z uwzględnieniem prawa majątkowego, w którym udziałem rozporządził uprzednio były współmałżonek. Rozstrzygnięcie sądu orzekającego o przedmiotowym oraz podmiotowym zakresie

stwierdzonej bezskuteczności powinno być zamieszczone w orzeczeniu co do istoty sprawy. Takie prawomocne merytoryczne rozstrzygnięcie korzysta z powagi rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.) i wiąże strony oraz sąd, który je wydał, jak również inne sądy i organy państwowe (art. 365 § 1 k.p.c.). Przesłanki wyłączające sankcję przewidzianą w art. 1036 k.c. sąd orzekający przytacza w uzasadnieniu postanowienia (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2000 r., V CKN 1298/00, OSNC 2001, nr 6, poz. 94).

Skarżący nie zmierzał jednak do stwierdzenia bezskuteczności czynności zbycia przez uczestniczkę spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu przy ul. S. i objęcia go niniejszym postępowaniem podziałowym, a jedynie do ustalenia, że w skład majątku dorobkowego stron wchodzi wartość lokatorskiego spółdzielczego prawa do tego lokalu. Nie bez znaczenia jest okoliczność, że uczestniczka rozporządziła własnościowym spółdzielczym prawem do lokalu, które zostało przez nią nabyte w 1989 r. a więc po ustaniu wspólności ustawowej, co oznacza, że nie weszło w skład majątku wspólnego stron. W tej sytuacji powołane w skardze przepisy nie mogą mieć zastosowania do tej czynności prawnej, nawet gdyby takie żądanie zostało zgłoszone przez wnioskodawcę we wniosku.

Tym niemniej w przypadku składników majątkowych wchodzących w skład majątku wspólnego w dniu ustania tej wspólności, następnie zbytych (przekształconych) bezprawnie przez jednego z małżonków przed podziałem majątku wspólnego, sąd powinien uwzględnić je w podziale majątku (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 15 października 1962 r. I CO 22/62, OSNC z 1964 r., nr 1, poz. 2, z dnia 15 grudnia 1969 r., III CZP 12/69, OSNCP z 1970 r., nr 3, poz. 39, z dnia 28 lipca 1993 r. III CZP 95/93, OSNC z 1994 r., nr 2, poz. 30 oraz orzeczenia z dnia 16 marca 1994 r. II CRN 31/94, z dnia 8 października 1997 r. II CKN 357/97 i z dnia 7 listopada 1999 r. IV CKN 523/98, nie publ., z dnia 26 września 2007 r., IV CSK 139/07, niepubl.), biorąc pod uwagę ich stan z chwili ustania wspólności ustawowej, zaś jego wartość z chwili orzekania, którą określa wartość zbytego prawa według jego wartości rynkowej z chwili podziału.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł,
jak w sentencji.